

PAPER DETAILS

TITLE: TÜRK KÜLTÜRÜNDE İNANÇSAL, TARİHSEL VE NESNEL BAĞLAMDA TÜRKÜLERDE
RENKLER VE ANLAMLARI

AUTHORS: Serenat İSTANBULLU

PAGES: 83-106

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3167166>

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 26.05.2023
Kabul Tarihi / Date Accepted : 13.06.2023
Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2023
DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1302992>
e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE İNANÇSAL, TARİHSEL VE NESNEL BAĞLAMDA TÜRKÜLERDE RENKLER VE ANLAMLARI

İSTANBULLU, Serenat¹

ÖZ

Türk kültürünün köklü tarihinden gelen zengin birikimi, öz değerleri ve etkileşim içerisinde olduğu diğer toplumlarla etkileşerek şekillendirdiği geleneksel varlığı, kültürün temel unsurlarından biri olan türkülerine ustalıkla yansımıştır. Türkülerde; inanç, toplum hayatı ve değer yargıları, doğa, aşk betimlemelerine işlenmiş kültüre ait kodlar arasında Türk kültürünün önemli göstergelerinden biri olan renkler de sık sık yer almıştır. Renkler, türkü sözlerinde duyguları, inancı, yaşanan durumu, geçmişi ya da geleceğe dair umutları anlatmada tek başına dahi yeterli olacak kuvvette dile getirilmiştir.

¹ Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bölümü, serenatistanbullu@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6833-8396>

Bu araştırmada Türk kültüründe renklerin tarihsel anlamları ve etkileri çeşitli kaynaklardan inanç, gelenek ve nesnel bağlamda derlenerek ortaya konulmuş; türkü sözlerinde dile getirilen renklerin coğrafi bölgelerde ve ülke genelindeki sıklıklarına göre tespiti yapılarak örneklendirilmiştir. Yörelere göre verilen örnekler özelliklerine uygun olarak inanç, gelenek ya da nesnel bağlamda yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda bazı renklerin belirli bölgelerde yoğun olarak kullanıldığı, bazı renklerin ise belirli bölgelerde hiç dile getirilmediği, Türk kültüründe önem taşıyan belirli renklerin ise tüm türküler içerisinde öne çıktığı ve benzer anlamlara sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkü, renk, Türk kültürü, inanç, coğrafi bölge.

COLORS IN FOLK SONGS AND THEIR MEANINGS IN THE RELIGIOUS, HISTORICAL AND OBJECTIVE CONTEXT IN TURKISH CULTURE

ABSTRACT

The rich accumulation of Turkish culture from its deep-rooted history, its core values and its traditional existence, which it has shaped by interacting with other societies with which it interacts, are skillfully reflected in his folk songs, which are one of the basic elements of culture. In folk songs; Colors, which are one of the important indicators of Turkish culture, frequently took place among the cultural codes embroidered on the descriptions of belief, social life and value judgments, nature and love. Colors are expressed in the lyrics of folk songs in such a way that they can be enough on their own to describe feelings, beliefs, current situations, past or future hopes.

In this research, the historical meanings and effects of colors in Turkish culture were compiled from various sources in the context of belief, tradition and objective; The colors expressed in the lyrics of the folk song were determined and exemplified according to their frequency in the geographical regions and throughout the country. The examples given according to the regions have been interpreted in accordance with their characteristics in terms of belief, tradition or objective.

As a result of the research, it has been concluded that some colors are used intensely in certain regions, some colors are not mentioned at all in certain regions, and certain colors that are important in Turkish culture stand out among all folk songs and have similar meanings.

Keywords: Folk song, color, Turkish culture, faith, geographical region.

GİRİŞ

Türk kültürü, geçmişinden getirmiş olduğu kahramanlıklarla dolu, cesaretli, inançlı ve irfanlı karakteri; esaret kabul etmeyen savaşçı kimliği yanında merhametli, paylaşımcı ve milli değerlerine bütünüyle bağlı bir ulusun izlerini taşıyan binlerce yıllık hazinedir. Var olduğu topraklara kendi kültürünü birçok alanda işlemiş bununla birlikte etkileşim içerisinde olduğu kültürlerden de kendi öz benliğine göre biçimlendirdiği değerleri günümüze getirmiştir.

Türk halk edebiyatının yazılı kültür kaynakları, diğer tüm unsurlara göre daha derin bilgiler barındırmakta, yöresel olduğu kadar ulusal alanda da kültürün ortak kodlarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Öyle ki inançlara ya da tarihsel olaylara özgü belirli malzemeler, kelimeler, semboller, eşyalar bulundukları anlamların dışına taşmış, tarihi seyir içerisinde farklı milli ve manevi anlamlara bürünmüştür.

Türk halk edebiyatının ezgi ile söylenen nazım biçimi olan türküler, zengin dil yapısı ile kültürel malzemenin ustalıklı harmanlandığı halk ürünleridir. Türküler, yöresel özelliklerine göre müzikal yapı, tavır, metinsel unsurlar bakımından farklılıklar gösterse de ulusal alanda sanatsal kaygılardan uzak, ortak kültürel kimliğe uygun olarak üretilmiş halk ürünleridir.

Türküler içerisinde yer alan kodlar, uzun bir tarihi geçmiş içerisinde binlerce yıllık deneyimin ürünleri olarak mahiyetini değiştirmeden milli geleneğin yansıması olan anlamlar içerir. Renkler de söz konusu unsurlardan biri olarak türküler içerisindeki semiyolojik ve semantik anlamlarıyla yerini almıştır.

Renkler, toplumların kültürel yaşantısında bilhassa inanç bağlamında önemli bir yere sahip olup çok çeşitli geleneksel uygulamaların da vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. Birçok ritüelde nesneden çok nesnenin rengi önde tutulmuştur. Hissedilen duygular ya da verilmek istenen mesajlar renkler aracılığıyla bireye ya da topluma ulaştırılmıştır. Geleneksel anlamlar ve duygular renklerle biçimlenmiş, söz ile belirtilemeyen birçok ifade renklerle ortaya konulmuştur. Beyaz

gelinlik, kırmızı kuşak, siyah örtü vb. kalıplaşmış ve nesnel varlığından daha da önemli anlamlara bürünmüş değerler, farklı bir uygulamayı ya da rengi kabul etmeyecek kadar güçlü anlamlara sahiptir.

Problem Durumu

Bu araştırmanın problem durumu “Türkülerde yer alan renklerin bölgelere göre dağılımı ve Türk kültüründeki inançsal, tarihi ya da nesnel anlamları nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Türkülerde yer alan renklerin Türk kültüründeki anlamlarını ve insan üzerindeki etkilerini inceleyen bu çalışmada; Türkiye genelinde incelenen 1400 türkü içerisinde renk unsurunun yer aldığı tespit edilen 555 türkü üzerinden yöresel, ulusal ya da kültürel anlamlandırmaların açıklanması ve örneklendirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma, Türk kültüründe renklerin; inanç, tarih ve nesnelere dayalı anlamlarının ortaya konulması açısından önemlidir. Ayrıca anlamları açıklanan renklerin türkülere ne boyutta ve ne şekilde yansıtıldığının tespit edilmesi ve yörelere göre sıklığının belirlenmesi yoluyla türkülerin, kültürün izlerini aktarmadaki etkisinin ve yerinin vurgulanması açısından önem taşımaktadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; Türkiye genelindeki türküler, örneklemini ise Türkiye genelinden random yöntemi ile seçilmiş bölge bazında 200 türkü olmak üzere toplam 1400 türkü oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Sözleri incelenen türkülerin yörelerinin Türkiye sınırları içerisinde olmasına dikkat edilmiştir. Renklerin anlamları açıklanırken Türk kültüründeki anlamlar ile sınırlı kalınmıştır. Renklerin farklı kültürlerdeki ve farklı inançlardaki karşılıklarına değinilmemiştir.

Yöntem

Türkülerde yer alan renkler Türk kültüründe ne anlamlara gelir? İnanç ve renk ilişkisi var mıdır? Belirli renklerdeki nesneler, o nesneye farklı anlamlar katar mı? Duygu durumu anlatan renkler var mıdır ve bu renkler neden tercih edilmiştir? Yörelere göre türkülerde hangi renklere ne sıklıkta yer verilmiştir? gibi soruların yanıtlanmaya çalışıldığı bu araştırma; veri analizi ve literatür taramasına dayalı betimsel bir çalışmadır. Araştırma verilerini sağlamak için incelenen türküler, kaynak güvenilirliğini sağlamak adına türkü sözlerini ve notalarını içeren kitaplardan alınmaya çalışılmıştır. Bu kaynakların başında TRT müzik antolojileri gelmektedir. Diğer yayınlar ise yazarları belirli türkü kitaplarıdır. İhtiyaç dahilinde nadiren türkü sitelerinden de faydalanılmıştır. Veriler frekans bazında tablolaştırılarak örneklendirilmiş ve yorumlanmıştır.

İncelenen türküler her bölge için eşit sayıda çalışılmıştır. Bununla birlikte bazı türkü sözlerinin taşınarak farklı yörelerde birbirinden farklı ezgilerle söylendiği saptanmıştır. Ancak renklerin yerel kültürde önemli bir yeri olduğunu belirtmiş olduğumuz üzere taşınmış olan türkü sözleri yörenin çok kullanılan ya da özel anlamlar taşıyan renk özelliklerine göre değişikliğe uğramıştır. Örneğin Ege Bölgesi'nde "mor şalvar" sözlerinin yer aldığı bir türkünün sözleri, taşınmış olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinde "pembe şalvar" olarak değişikliğe uğramıştır. Bu durum, türkünün alındığı yöreye göre değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Türkülerde yer alan renklerin türkü sayılarına, Türkiye geneline ve coğrafi bölgelere göre dağılımı şöyledir:

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Al/Kırmızı	17	23	34	28	11	20	2	135
Kara/Siyah	11	23	15	13	16	19	16	112
Ak/Beyaz	14	11	15	26	14	5	5	89
Sarı	6	15	8	14	8	3	6	60
Mor	7	4	22	15	2	4	6	60
Yeşil	4	6	12	7	6	11	5	51
Mavi	6	1	11	5	3	5	1	31

Pembe	-	1	3	8	-	4	1	17
Renklerin kullanım sıklığı	65	84	121	116	60	71	42	555

Tablo 1. Renklerin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı..

Söz içeriğinde renk unsurunun yer aldığı belirlenen 555 türkü içerisinde en sık yer verilen rengin al/kırmızı olduğu tespit edilmiştir. Bunu kara/siyah, ak/beyaz, sarı ve mor renkler takip etmektedir. Yeşil, mavi ve pembe renkler daha az sıklıkta yer almakla birlikte tonlarına göre farklı isimlerle de türkülerde anılmaktadır. Ancak “Gök/Göğ” gibi renkler kimi zaman mavinin kimi zaman yeşilin tonlarını ifade etmesinden dolayı bilgi karışıklığını engellemek için sınıflandırılmamıştır.

“Türkler tarihlerinin en eski zamanlarından başlayarak, uzun zaman beş ana renk olarak kara, ak, kırmızı, yeşil ve sarı renkleri esas görmüş ve bu renklerden her birini dünyanın dört yönü ile merkezini ifade etmekte kullanmışlardır. Buna göre, tekrar hatırlatmak gerekirse merkez sarı, doğu yeşil (veya gök; gök renk günümüz Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi bazen yeşil, bazen de mavi anlamını ifade eder şekilde kullanılmaktadır); batı ak, güney kırmızı (kırmızı, al) ve kuzey kara renklerle ifade edilmiştir” (Genç, 1997: 1077).

Kültüre dayalı renk algısına yönelik olarak yüklenen anlamlar duygu, düşünüş, yaşam biçimi, ritüeller, dil, din gibi unsurlara önemli ölçüde yansımıştır. Renkler ve yansıttıkları sembolik anlamların temel kaynağı inanç sistemleridir. İnanç doğrultusunda tercih edilen renkler, kabul gören ya da yasaklanan yazılı olmayan kurallara dönüşmüş, bazen korku bazen de huzur veren anlamlar yüklenmiştir. Türk kültüründe en eski inanç sistemlerine dayalı renklerin başında al/kırmızı gelmektedir.

Kırmızı/Al

Araştırmamız doğrultusunda türkülerde en sık görülen renk kırmızıdır. Türk kültüründe çok özel anlamlar taşıyan bu renk öncelikle inanç bağlamında kutsiyet taşır. Genç (1997: 1082), Türklerin en eski inançları ile ilgili olarak onlarda “Al Ruhü” veya “Al Ateş” adları verilen bir ateş tanrısının yahut da hami (koruyucu) bir ruhun varlığını belirtmekte; bu nedenle Türklerin en eski devirlerden beri Al Bayrak kullanmalarının Al Ateş kültü (inancı) ile bağlı bir gelenek olacağını hatırlatmaktadır.

“Al renk her zaman “değişim ve dönüşüm” anlamına sahip olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm anlamı yaratıcının vermiş olduğu veya yaratıcıdan gelen/alan “ışık ve ısı”dan kaynaklanmaktadır. Bu ışık ve ısı güneşte, ateşte, altında ve diğer bazı varlıklarda görülebilir. Başka bir ifadeyle Tanrısal enerji de diyebileceğimiz bu ışık ve ısı her neye dokunursa, o varlık veya canlı “al” renge dönüşür, allaşır” (Ekici, 2016: 1).

Kırmızı renk; cesareti, mertliği, kan ve soyu, yenileşmeyi devrimi ve kahramanlığı anlatır. Türkülerde kan bilhassa “al kanlar” olarak tanımlanır ki düşmanın kan döktüğü anlatılan türkülerde düşman kanı için “al kan” betimlemesi yapılmaz. Ancak bir yiğit ya da kahramanın döktüğü kan anlatırken “al kanlara boyandı” gibi betimlemeler kullanılır. Altaylar ve Hunlardan itibaren Türk kültüründe inanç, ateş ve cesaret sembolü olan al bayrak kullanımı da halen barındırdığı köklü anlamlarıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin bayrağı olarak kullanılmaktadır.

Yenilenmenin alt anlamında taze olmak, renklenmek, canlılık anlamları da yatar. Yetişkinleşen meyvelerin kızarması, renklenmesinden dolayı türkülerde özellikle genç kızların tasvirlerinde sık sık ‘al yanaklar’ ve ‘al dudaklar’ dan bahsedilmektedir. Yine genç kızların ‘al yazması’ türkülerde özellikle belirtilen bir renktir. Ekici; farklı renk adları olmasına rağmen al ve kırmızı renklerin daha çok “dişilik” sembolü olarak kullanılmakta olduğunu, bu durumun “Al ruhu” ile ilgili uğur ve uğursuzluk getirmeye yönelik inanç ve uygulamalarda görüldüğünü ve pek çok Türk halk şiirinde “allar giymek” deyiimi veya ifadesinin her zaman dişilik (kadınlık) sembolü olarak kullanılmış olduğunu ifade eder (2016: 105).

Al renk aynı zamanda aşkı ve evliliği de yansıtır. “Düğün”, “cinsellik” ve “aşk” gibi anlamlara gelen bir renktir. “Allı gelin” ifadesi gelinin allı pullu (al duvaklı, al gelinlikli, al giysili vb.) veya al yanaklı olmasıyla ilgilidir ve çevre halkı tarafından dikkati üzerlerine çekmektedir. “Allı gelin” deyişi ise Anadolu halkında âşıklar tarafından sevgili için sıkça dile getirilen bir ifadedir (Dizoğlu, 2019: 108). “Kanın ve toprağın ifadesi olan kırmızı renk, doğum ve doğurganlığın teminatıdır” (Oğuz, 1980: 321).

Türkülerde en fazla görülen rengin al/kırmızı olması yukarıda sözü edilen pek çok anlamın karşılığı olarak yerini bulmaktadır. Türkiye genelinden incelemiş olduğumuz 1400 türkünün içerisinde renk unsurlarını taşıyan 555 türkünün 135 tanesinde al/kırmızı renk yer almaktadır.

Bu örnekler şu şekilde sıralanabilir:

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Al/Kırmızı	17	23	34	28	11	20	2	135

Tablo 2. Kırmızı Rengın Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

“Kaldır kollarını eyle bir niyaz, Elmadan kırmızı pamuktan beyaz” (Ege, TRT Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Antoloji 1, 2000: 147) sözleri kadını betimleyen ve yukarıdaki açıklamada belirtildiği gibi kadının dişiliği ve cinselliğini ifade eden anlamlara sahiptir.

“Al geydim alsın diye mor geydim sarsın diye” (Çanakkale, TRT Antoloji 1, 2000: 315) sözleri de benzer anlamlar taşımaktadır.

“Elalem al giymiş ben karalıyam” (Urfa, Uğurlu, 2009: 551) renkler vasıtasıyla duygu durumunu anlatan bir örnektir.

“Al kanlar içinde yatan meleğim” (Erzurum, Turkudostları.net) ifadesi bir ağıt içerisinde geçen tanımlamadır.

Siyah/Kara

Siyah/kara renk türkülerde ve halk anlatılarında bir renkten ziyade olumsuz durumları, üzüntüyü, kötü haberi ve yası ifade eden betimlemeler olarak kullanılmıştır. ‘Kara haber, karalar bağlamak, kara baht, kara vicdan, kara gün’ gibi sıfatlar, bünyesinde zor ve kötü durumları tasvir eder. Türkülerde sıklıkla yer verilen bu renge yüklenen olumsuz anlamlar en eski inançlardan ve anlatılardan başlar.

İnsanları Allah yolundan saptıran, onları günah işlemeye teşvik eden, kötülüğün ve günahın ilk akla gelen sembolü şeytan siyah renkle, iyiliğin ve temizliğin simgesi melekler ise beyaz renkle tasvir edilir. Şeytanın siyah renkte olması sadece beyaz meleklerden ileri gelmez. Kur’anda ve bazı hadislerde şeytan, siyah renkli hayvanlar ile ilişkilendirilmiş ve şeytanın siyah renkli köpek ve koyunların şekline büründüğü belirtilmiştir (Özcan, 2018: 273).

Türklerin en eski destanı olan Dede Korkut’ta Beyrek’in ölüm haberi geldiği zaman matem göstergesi olarak yedi kız kardeşi, nişanlısı ve yoldaşları beyaz renkli kıyafetlerini çıkartıp, siyah renkli kıyafetler giyer (Ergin, 1989: 169). Yine Dede Korkutta “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı’nı Beyan Eder Hanım Hey kısmından; oğlu olan kızın ak otağa, kızı olanın kızıl otağa, oğlu-kızı olmayanın ise kara otağa konduğunu görmekteyiz: Gene ziyafet tertip edip attan aygır, dededen erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin demiştir” (Ergin’den akt. Dizoğlu, 2019: 58).

Türk destanlarında ve efsanelerde siyah renk, zorba, hilekar, kanunsuz kişiler için kullanılırdı. Devlet ve milletin başına zorbalık veya hile yoluyla geçmiş ve ‘gayri meşru’, kanun ve töre tanımayan kimselere ‘Kara Han’ denirdi. Oğuz destanı içinde töreyi çiğneyen veya İslamiyete karşı gelen Oğuz Han’ın babası da Kara Han unvanı ile anılırdı (Ögel, 1991: 381-382). Siyah, büyük acıları ve yası temsil etmesi yanında belalı, kirli, bataklık anlamına gelen ifadelerde de yer almaktadır. Türkülerde siyah/kara rengin en fazla kullanıldığı bölge Doğu Anadolu Bölgesi’dir.

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Kara/Siyah	11	23	15	13	16	19	16	112

Tablo 3. Siyah Rengin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

“El alem al giymiş ben karalıyam” (İzmir, TRT Antoloji 1, 2000: 308) ifadesi; inançsal ve tarihsel anlamına uygun olarak yası, mutsuzluğu betimlerken el alemin al giymiş olması ise mutlu, bereketli bir halde olduklarını belirtmektedir.

Yaslı anam kara yazmalar bağlar” (Ordu, Karadeniz, 2010: 219) sözleri de yası ifade eden sözlerdendir. Türkülerde siyah/ kara renk kadın ve erkek tasvirlerinde ‘kara kaş’, ‘kara göz’, ‘siyah saç’, ‘kara yağız’ betimlemelerinde güzelliği ve beğeniye belirtmek için sıklıkla kullanılmaktadır. “Ben ölürsem yavrum seni döverler, hem döverler, kara yere gömerler” (İstanbul, Karadeniz, 2010: 433) sözleri ‘kara toprak’ anlamında olabileceği gibi iyi olmayan, kirli yer anlamına da gelebilir. Örneklerde de görüldüğü üzere türkülerde siyah/kara renk Türk tarihinde olduğu gibi iyi anlamlar ifade etmeyen hüznü, yası ve olumsuz durum ve duyguları anlatan anlamlarda kullanılmaktadır. Kadın ya da erkeğin biçimsel tasvirinde bu durum söz konusu değildir. Türkülerde sıklıkla görülen ‘kara tren’, ‘kara toprak’ sözleri ise olumlu ya da olumsuz anlam taşımaktan öte nesnenin rengini tanımlamaktadır.

Beyaz/Ak

Beyaz/ ak/ ağ renk anlatılarda siyahın tersine aydınlık, temiz, duru, ferah anlamları niteleyen bir renk olarak yer alır. “Görünmeyen negatif güçlere kara tanımlaması yapılırken pozitif faktör ve oluşumlar ise ak ile anlatılır” (Kalafat, 2012: 27).

Beyaz renk özellikle İslam inancında öne çıkmakta olup saflığı temizliği yansıtan bir renktir. Beyaz elbiseler, ölülerin beyaz kefene sarılması, İslami yorumlamalarda beyaz rengin temizlik, hayra ve iyi durumlara çıkacağı inancı, Hz. Muhammed'in beyaz sancağının bulunması, tasavvufta ve sufilerin renk analizlerinde bu rengin iman ve tevhidi ifade etmesi, Kabe'yi ziyarette gelen Müslümanların beyazlara bürünerek ihrama girmeleri İslamiyet ve beyaz renk ilişkisinin belirgin örnekleridir.

“En iyi elbiseniz beyazdır.”, “Beyaz elbise giyin, zira beyaz en iyi giysinizdir.”, “Kabirlerinizde ve mescitlerinizde Allah'ı ziyaret etmenize en güzel elbise beyazdır.”, “Beyaz elbiseyi temizlediğin gibi kalbini de temizle.” (İbn Ebi Şeybe, Abdurrazzak b. Hemmam, İbn Mace, Buhari'den akt. Akyüz, 2014: 378) hadisleri beyaz rengin İslamiyet açısından batını ve zahiri içeriğini gözler önüne sermektedir.

Türk kültüründe ise beyaz/ak renk Mitolojik kökenlere dayanmaktadır. Dizoğlu'na göre (2019: 21-22) ak renk çeşitli fonksiyonlara sahiptir. İlki ‘temizlik’, ‘arılık’ olup “alnı açık, yüzü ak” deyimlerindeki doğruluk ve dürüstlük anlamına gelmektedir. İkinci fonksiyonu; “ak sakal” deyimini ile büyüklük ve yaşlılık anlamlarında; üçüncü fonksiyonu ise “adalet”, “güç” ve “üluluk” kavramlarını temsil etmekte olup Hun devlet büyüklerinin özellikle savaşlarda ak renkte elbise giymeleri ile örneklendirilmektedir. Dördüncü fonksiyonu İslamiyet'le ilişkilendirilerek “şehitlik” makamıdır ki Türklerde şehitlik bayrağının ak olması ile örneklendirilir.

Türkülerde ak renk genel olarak sevgiliye yönelik övgü cümleleri içerisinde fiziksel özellikleri sıralarken kullanılır. Ak gerdan, ak eller, ak topuk gibi tanımlamalar kadının güzelliğini vurgulamak için kullanılır. Cihan'a göre (2005: 560-561) genç kız beğendiği delikanlıya, gelip kendisini ailesinden istemesi için, “beyaz mendil” içerisinde özel bir eşyasını göndermektedir. Kızın gönderdiği mendili alan delikanlı, eğer kızı seviyorsa durumu ailesine iletir ve kızı istetirdi. Bu anlamıyla beyaz mendil saf ve temiz duyguların, evlilik isteğinin ve aydınlık bir gelecek beklentisinin simgesi olmuştur.

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Ak/ Beyaz	14	11	15	26	14	5	15	89

Tablo 4 Beyaz/Ak Rengin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

Tabloya göre beyaz/ ak renk en fazla Marmara Bölgesi'nde görülmektedir. Türkülerin genelinde olduğu gibi Marmara Bölgesi'nde de beyaz/ak renk çok yoğun olarak kadın tanımlamalarında kullanılmaktadır.

“Yel estikçe beyaz gerdan görünür” (Konya, Karadeniz: 2010: 417) “eğdim kiraz dalını, sevdim beyaz gelini” (Konya, Karadeniz, 2010: 256).

“Ak darı beyaz darı (Kız Emine Emine)

O yandan aktar beni (Yandım kibar Emine)

Ağu olsa içirim (Kız Emine Emine)

Gerdandan akan teri (Yandım Kibar Emine)” (Gaziantep, TRT Antoloji 2, 2000: 348)

“Ak katır dosttan gelir” (Rumeli- Edirne, TRT Antoloji 1, 2000: 112) sözleri Türk kültüründe beyaz atın iyi niyet, barış anlamına gelmesi bilgisiyle; iyiliğin dosttan gelmesi olarak yorumlanabilir.

Sarı

Türklerde sarı renk, dünya merkezinin sembolü olarak kullanılmıştır. Hayır ilahı Ülgen'in altın kapılı sarayı ve altın tahtı, Türklerde hep sarı renk ile ifade edilmiş ve Ülgen'in tahtı nasıl devletin, ülkenin ve dünyanın merkezinde olarak algılanmış ise, tıpkı onun gibi sarı renk de dünyanın merkezinde sembol rengi olmuştur (Genç, 1997: 31).

Oğuz Kağan'ın oğullarının altın bir yay bulması devlet yapısı bakımından hükümdarlığın merkezî gücünü ortaya koyar. Oğuz Kağan'ın altın bir kemere sahip olması da aynı anlamda yorumlanabilir. (Bayat, 1993: 53) Türk kültüründe altının rengi sarıdır. Bu nedenle ‘sarı altın’, ‘sarı lira’ ifadeleri sözlü metinlerde sıklıkla görülür.

Şamanist dönemde Türklerin inanışları arasında ‘Sarı albastı’ veya ‘Sarı Albıs’ adlı koruyucu bir ruhun varlığı bulunmaktadır. Bu nedenle sarı renk Türkler arasında daha çok olumsuz anlamlarıyla öne çıkmıştır (Çoruhlu, 2002: 216).

Türk destanlarında ise sarı renk kötülük ve felaket sembolü olarak görülmüştür. Sarı ejderha Türk masallarında kuşku ve kötü duygular veren bir motiftir. Sarı renk Anadolu kültüründe hastalık sembolü olarak bilinir (Yardımcı, 2011: 6). Halk edebiyatında ‘sarıp solmak’ ifadeleri hastalığı üzüntüyü ve kötüye giden sağlık ve ruhsal durumu ifade eder.

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Sarı	6	18	8	14	8	3	6	60

Tablo 5. Sarı Rengin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

Sarı renk bölgeler arasında en fazla Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülmektedir. Gurbet konulu türkülerin yoğun olarak görüldüğü bölgede sarı renk Türk destanlarında ve edebi metinlerde olduğu gibi olumsuz sözler arasında kullanılmaktadır.

Erzurum'dan göç ettim isimli Kars yöresine ait türkünün sözleri şöyledir: “Ayva gibi sarardım, Din iman yok mu sende?” (Karadeniz, 2010: 430) “Sarardım ben sarardım, senin için sarardım, baş yastıkta göz yolda, her gelene sorardım” (Sivas, Esen, 1986: 44) “Benzimin sarılığı yare ağlamaktadır” (Tokat, TRT Antoloji 1, 2000: 505) dizeleri yukarıda bahsedilen hastalanmak iyi durumda olmamak anlamlarını taşıyan türkü sözlerine örnektir. Doğu Anadolu ve civar yörelerde sıkça kullanılan sarı renk bölgede, sarı saçlı kız, doğayı anlatan çiçek, dağ, yıldız betimlemelerinde ya da örnekte olduğu gibi olumsuz durumları ifade eden biçimde görülmektedir.

“Niye doğdun sarı yıldız, mavi yıldız” (Erzincan, TRT Antoloji 1, 2000: 57) sözleri yıldızlara yüklenen özel bir anlam içermemekte, o anda yıldız üzerinde görülen renkleri ifade etmektedir.

“Makaram sarı bağlar” (Diyarbakır, Tanses, 1998: 131) sarı rengin sadece renk olarak kullanıldığı bir örnektir.

“Sarı liralara takayım gerdana” (Manisa TRT Antoloji 1, 2000: 624) sözleri yukarıda belirtildiği üzere çok sayıda altınların olduğu kolye takmak anlamında kullanılmaktadır.

Mor

Mor renk Yahudilikte ve Hristiyanlıkta dini anlamlar taşımakta ve dini törenlerde kullanılmaktadır. İslamiyet'te bu renge özel bir anlam yüklenmemektedir. Antik Roma mor rengi imparatorluğun simgesi olarak görürken, Türk dünyasında mor renk genellikle doğayı tasvir ederken kullanılan renkler arasında ve doğal halleri ile resmedilmektedir.

“Mavinin sükuneti ile kırmızının uyarısının dengelenmiş halidir. Açıkça tanımlanmazsa huzursuzluk ve sıkıntıya neden olabilir. Yaratıcı ve farklı yapıdaki kişiler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Ergenlik çağındaki gençlerin en çok sevdiği renkler arasındadır. Mor sevginin ve nefretin rengidir (Çekinmez, 2010: 21).

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Mor	7	4	22	15	2	4	6	60

Tablo 6. Mor Rengin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

Türkülerde mor rengin en fazla görüldüğü bölgeler Ege ve Marmara bölgeleridir. İç Anadolu Bölge’sinde ise oldukça az sayıda türküde görülmektedir.

“Mor koyun meler gelir” (Ankara, TRT Antoloji 1, 2000: 316) türküsünde yer alan mor koyun, tüyleri çok koyu kahverengi olan koyunlara verilen addır. Güneş altında parlayan bu tüyler zaman zaman mor rengi çağrıştıracaktır. Türkülerde mor koyunun özel bir anlamı olmayıp bu türdeki koyunları anlatmak amacıyla söylenir.

“Antalya’nın mor üzümü”, “Açıl mor menevşem”, “Bahçalarda mor meni” (Mor şebboy çiçeği) (Karadeniz, 2010: 214, 330, 388) örneğinde olduğu gibi mor renk çiçek renklerini ve meyveleri belirtilirken sıklıkla kullanılmaktadır.

Ege türkülerinde çok sayıda karşılaşılan mor renk kadınlarda ‘mor şalvar’ ve ‘mor yazma’ betimlemeleriyle sıklıkla dile getirilmektedir. Erkeklerde ise ‘mor cepken’ olarak türkü sözlerine geçen mor, bölge kıyafetlerinde çokça kullanılan bir renk olduğunu düşündürmektedir.

“Daha dün ayrıldım mor yazmalı da yarımından” (Uşak, TRT Antoloji 1, 2000: 631) “İndirivermiş mor şalvarı dizine” (Manisa, TRT Antoloji 1, 2000: 453) dizeleri mor rengin kıyafetlerde kullanıldığı türkü sözlerine örneklerdir.

Yeşil

Türklerin en eski inançlarından gelen renklerden biri yeşildir. Türk mitolojisinde hayır (iyilik) ilahı olan Ülgen’in oğullarından biri Yaşıl (yeşil) Kaandır. Doğanın canlanması, bitkilerin yeşillenmesi ile canlılık, hayat enerjisi, yenilenme ve baharla birlikte uyanış anlamlarına gelir. Bu yansımanın somutlaşmış hali nevrularda görülür. Bahar bayramı da denilen nevrul yeşil rengin ve canlanmanın kutlandığı özel ritüellerden oluşur. Bu bayramda yeşillığe koşmak önerilir, yeşillikte vakit geçirmek, yiyip içmek önemsenir. Ögel’e göre yeşil ve güneşli çayır, Türk mitolojisinde cennet olarak yorumlanabilir (2003: 595). Türkler yeşil rengi mavi ve gök yerine de kullanmışlardır. Kimi metinlerinde denizin de yeşil renkte anıldığı görülmektedir.

Eski Türklerde bir kişiye yaşı sorulduğu zaman otuz bahar gördüm anlamında “otuz yeşil gördüm” cevabını verirmiş (Ögel, 2006: 471). Yeşil rengi rüyada görmek hayırlı işlere yorumlanan ve hayır getirmesi istenen ritüellerde sıklıkla kullanılan bir renktir.

İslamiyet’te ise yeşil renk Kur’an’ı Kerim’de yer almakta ve bazı ayetlerde “yeşil renk ile tabiatın rengi, canlılığı, ahengi, süsü, güzelliği vurgulanmaktadır. Bazı ayetlerde ise cennetin ve cennette giyilecek elbiselerin rengi olarak belirtilmektedir” (Okçu, 2007: 152). Bu inançtan ötürü yeşil renk türbelerde, önemli din adamlarının mezarlarında, cenazelerin üzerine örtülen örtülerde, camilerde, din adamlarının cübbelerinde ve sarıkta görülmektedir. Bundan dolayı dini konulu türkülerde ve ağıtlarda söz konusu anlamla birlikte yeşil renge rastlanmaktadır.

Kaşgarlı’nın, XI. yüzyılda Türk piyasalarında alınıp satılan Çin ipeklileri hakkında kırmızı, yeşil ve sarı renkli kumaşlardan söz etmesi, bu renklerin Türk günlük hayatındaki yerini ve onların kültürüne yansımaları göstermesi bakımından dikkat çekicidir (Kaşgarlı’dan akt. Genç, 1974: 251). Gelinlerin duvağı olarak yeşil yazma örtülmesi de yine evliliğin güzel bir şekilde sürmesi ve doğacak çocukların hayırlı evlatlar olarak yetişmesi anlamlarına gelmektedir.

Türkülerde yeşil rengin kullanımı genellikle nesneler üzerinden olmuştur.

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Yeşil	4	6	12	7	6	11	5	51

Tablo 7. Yeşil Rengin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

“Kurdelem var yeşilden yeşilden” (Kırklareli, TRT Antoloji 2, 2000: 168) ‘Yemenimin yeşili’ (İzmir Karadeniz, 2010: 509) “Mısırimi kazmalı başı yeşil yazmalı” (Burdur; TRT Antoloji 2, 2000: 604) örnekleri yeşil rengin özellikle kadın giysilerinde yer aldığı türkü sözleri arasındadır.

Yazma, yemeni gibi örtülerin yeşil olması da yukarıda sözü edilen geleneğe uygun örneklerdir.

“İzmir’in içinde al yeşil bayrak” (İzmir, Öztelli, 1983: 153) örneği Türk kültüründe kullanılmış olan bayrak renklerini hatırlatmaktadır.

“Demirköy başlarında bir yeşil mezar” (Rumeli- Trakya, TRT Antoloji 1, 2000: 141) örneği ise dini anlamına dayalı olarak mezarın özelliğini betimlemektedir.

Mavi

Mavi renk Türk kültüründe “gök” rengi olmasından dolayı yücelik, sonsuzluk özgürlük, su gibi kutsal duyguların aracı olmuştur. Gök Tanrı inancı ile mavi renk gökteki sonsuzluğun ve yerde suyun yaşamsal enerjisinin yansımasıdır.

Gök Tanrı dinine inanan Türkler için gök mavidir. Şamanlar ululuğu temsil eden mavi rengi gök kelimesiyle adlandırmışlardır. Ancak gök rengi aynı zamanda yeşili de karşılar (Kafalı, 1996: 50). İnsanlık tarihinde hemen hemen tüm inanışlarda gök ve su kutsal sayılmaktadır. Mavi renk sonsuzluğu, türeyişi, emniyet ve huzuru telkin eder ve huzur verir. Aynı zamanda mavi renk dostluk, sadakat, vefa, aydınlık, temizlik ve ruhanîlik sembolüdür. Mavi renk, suyu, gökyüzünü ve erkekliği simgeleyen renktir (Mazlum, 2011 :133).

İslamiyet’le birlikte Türk İslam mimarisi incelendiğinde kubbe tarzı yapıların ve çini süslemelerin de mavi renk ve tonları üzerine yapıldığı görülür. Bu durumu Yıldırım (2012: 116) Dünya’nın kubbeye benzetilmesinden dolayı Dünya’nın yaratıcısı Tanrıya yakın olma düşüncesi ile yüksek kubbelerin gök rengi ile bezenmiş olduğu şeklinde açıklar. Bu renk ibadet ve ruhaniyetle ilişkisinden dolayı huzur ve adanma hissi de vermektedir.

Mavi renk yine inanca bağlı olarak Nazar ve kem gözden koruduğu düşüncesi ile dikkat çekmesi için mavi renkli boncuklardan takılarda ve nazar boncuğunda kullanılmıştır.

Türkülerde mavi renk genellikle erkek tasvirlerinde, göz rengi olarak ve yukarıda sözü edilen mavi boncukla ilgili ifadelerde kullanılmaktadır.

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Mavi	6	1	11	5	3	5	1	31

Tablo 8. Mavi Rengin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

“Mavi kırep başında, Kalem oynar kaşında” (İzmir, Yılmaz, 2003: 101) sözleri kadının sevdiğine yakmış olduğu bir türküdür.

Mavi dolak dolandı (Mavi yazma) (Gaziantep, TRT Antoloji 2, 2000: 250) Kollarında gök boncuk (Rumeli- Trakya, TRT Antoloji 1, 2000: 365) mavi rengin türkü sözlerinde yer aldığı örneklerdendir.

“Mavi yelekli yârim, beyaz bilekli yârim (Gel şahinim gel)” (Bursa, TRT Antoloji 2, 2000: 344), “Mavi yelek mor düğme” (Erzurum), “Mavi giyme tanıklar seni yolcu sanıklar (Recebim)” (İstanbul, Ayfer, 2003: 124) sözleri erkek kıyafetinde mavi yeleğin sıkça vurgulandığı türkülerden bazılarıdır.

Pembe

Türk tarihinde özel anlamından ziyade doğanın, çiçeklerin rengi olarak metinlerde yer alan pembe renk metinlerde sıklıkla al ile bir arada ya da kırmızının açık tonunu belirtmek için kullanılmıştır. Baharı anlatan metinlerde pembe renkli ve tonlarında olan çiçekler üzerinde durulmuştur.

Kırmızının, kadını ve cinselliği simgeleyen bir renk olmasından dolayı pembe renk ise kırmızının açık tonu, olgunlaşmamış kadın yani genç kız simgesi olarak görülmüş ve anlatılmıştır.

Ülkemizde beyaz yazma; bakire kızı, pembe ve açık sarı yazma; sözlü kızı, kırmızı; yeni evli kadını, renkli yazma ise eski evli kadını simgelemiştir (Coşkun, 1995: 30).

Pembe renk, genç kızlar için mutluluğu ve kararsızlığı ifade etmektedir. Söz konusu kararsızlık, genç kızın sevdiği erkek hakkındaki kararsızlığı ve nazlanması olarak ifade edilebilir.

Türkülerde çok sık sayıda rastlanmayan Pembe renk kırmızının açık tonu olmasından dolayı henüz tam yetişmemiş olgunlaşmamış olmayı ve gençliği ifade eden türkülerde görülmektedir. Bu nedenle genç kızların pembe yanakları, pembe gül olmaları gibi benzetmeler onun gençliğine tazeliğine vurgu yapan türkülerde sözleri ile görülmektedir.

Renk	Akdeniz Bölgesi	Doğu Anadolu Bölgesi	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	Toplam
Pembe	-	1	3	8	-	4	1	17

Tablo 9. Pembe Rengin Türkü Sayılarına ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.

“Pembe gül idim soldum, ak güle ibret oldum” (Çanakkale, TRT Antoloji 2, 2000: 226) sözleri genç halimle kızarmadan soldum ve henüz renklenmemiş beyaz güllere ne olabileceği konusunda ibret oldum anlamında yorumlanabilir. “İnce giyerim ince pembe yakışır gence” (Tekirdağ, Öztelli, 1983: 135) sözleri de gençlik ve pembe renk ilişkisine örnektir.

“Siyahtır Şalvarı Pembedir yanı” (Şanlıurfa, TRT Antoloji 2, 2000: 277) “Giymiş Pembe şalvarı, Sallanır saçakları yerlere vay” (Kilis, TRT Antoloji 2, 2000: 298) Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde

daha fazla yer verilen pembe rengin kullanıldığı örneklerdendir. Ege Bölgesi türkülerinde sıklıkla görülen mor şalvar, Güneydoğu Anadolu’da pembe şalvar olarak sıklıkla görülmektedir. Mor, pembe ve kırmızı şalvar türkülerde çok kez vurgulanmıştır.

TARTIŞMA

Kültürümüze ait unsurların yaşatılması müziğin, dansın ve görsel etkenlerin bir arada sunulması, yaratılmak istenen etkiyi güçlendirecek, çok boyutlu ve çok duyuya hitap eden bir etkileşime dönüşecektir. Renkler de bu hususta önemli bir yere sahiptir.

Konserlerde, etkinliklerde, yerel ve özel programlarda, özellikle halk müziği ortamlarında yukarıda belirtilmiş olan öneminden dolayı kırmızı renk, bilhassa vurgulanması gereken ve istenilen etkiyi yansıtabilecek niteliklere sahip bir renktir. Kırmızı renkli sahne dekorlarının ve ışıklandırmanın kullanılması hem kültürümüzdeki milli ve manevi anlamları hem aşkı çağrıştıran bir renk olması hem de düğün dernek gibi ritüellerin vazgeçilmez rengi olması açısından kültürün yaşatılmasında ve özellikle halk müziği etkinliklerinde sahne ortamının özgün bir etkiye sahip olması açısından kullanılabilir.

Siyahın Türk kültüründe ağırlıklı olarak yas ve hüznün rengi olduğu sonucundan hareketle siyah rengin bu tip etkiler yaratılmak istenen müziksel ortamlarda öne çıkarılmasının uygun olacağı, çocukların müziksel etkinliklerinde ve çalışma ortamlarında kullanımında ise daha dikkatli olunması gerektiği düşünülmektedir. Beyaz rengin ise kültürümüzde ve türkü sözlerinde tam tersi etkileri yansıttığı görülmektedir.

Sarı renk Türk kültüründe merkezi ifade etmektedir. Türkü sözlerinde ise altın, hastalık ve toprak ile ilgili konularda yer bulmaktadır. Gösterişi, dikkat çekmeyi ve özellikle bozkırı anlatan müziksel etkinliklerde bu rengin ağırlıklı olarak kullanılması istenen işitsel etkiyi artırabilecek görsel bir unsur olarak sayılabilir.

Yeşil renk, türkülerde, dolayısıyla halk kültürümüzde doğayı anlatan cümlelerde, baharı ve canlanmayı çağrıştıran örneklerde sıklıkla yer almaktadır. Türk kültürü doğa ile iç içe ve bir bütün olarak günümüze gelmiştir. Doğayı yansıtan bu rengin daha fazla öne çıkarılması önemlidir. Geleneksel törenlerde, festivallerde ve müziksel etkinliklerin sahnelerinde çok fazla rastlayamadığımız bu rengin söz konusu etkileri göz önünde bulundurularak kültürümüzün yaşatılması adına daha fazla kullanılması önerilmektedir.

Pembe ve mavi renkler diğer renklere göre türkülerde çok fazla sayıda yer almamakla birlikte söz içeriklerinde olumlu ve ferahlık veren anlamlarda dile getirilmiştir. Özellikle pembe renk, kadınlarda ergenlik, tazelik ve dişilikle ilgili cümleler arasında yer bulmaktadır. Mor renk ise türkülerde özel olarak geleneksel, dini ya da tarihi bir anlam taşımayıp kendi rengine sahip doğal nesnelerde dile getirilmektedir. Mor renkli giysilere ise dikkat çekmesi nedeniyle özellikle vurgu yapıldığı düşünülmektedir.

Klasikleşmiş sahne ve etkinlik ortamlarının artık seyircinin ilgisini çekmediği, tam tersine özen gösterilmiş, detaylarıyla kurgulanmış konser ortamlarının akılda kalıcılığının yüksek olduğu, rutin konserlere ve etkinliklere göre çok daha fazla talep gördüğü aşıkardır. Özellikle son zamanlarda bazı konserlerde ve müziksel paylaşımlarda konser mekanlarının sanatçıdan, konser repertuvarından ve kullanılan çalgılardan daha büyük ilgi gördüğü, bazen sadece konser ya da etkinlik mekânı için o konserlere gidildiği görülmektedir. Etkinlik yerinin ve ortamın bu kadar etkili olduğunun bilinmesine rağmen özellikle halk müziği konserlerinde halen sahneye klasik batı müziği konseri etkisinde çıkmaktadır. Bu durumun sadece görsel unsurlar açısından değerlendirilmemelidir. Geleneksel halk müziği otantizminden gerek müzikal anlamda gerekse yöresel unsurlar anlamında giderek uzaklaşmanın, kültürümüze ve Türk Halk Müziğinin korunmasına, yayılıp yaşatılmasına ne denli büyük olumsuz etkilerinin olabileceği konusu yeniden düşünülmelidir.

Bu anlamda kültürümüzde bu kadar yaygın bir yer tutan renklerin milli duygular üzerindeki önemi yanında geleneksel ritüellerin yansıtılmasındaki yeri ve insan psikolojisindeki etkileri göz önünde tutulmalıdır. Türk kültüründe yer alan ve yukarıda açıklamaları yapılan renklerin solistlerin, koristlerin, saz ekibinin giyimlerinde, sahne dekorunda, kullanılan araç gereçlerde yer bulması kültürü yaşatmak adına önemli bir adım olabilir. Benzer şekilde sahne ortamının konser temasına uygun olarak düzenlenmesi ile birlikte Türk kültüründe yer alan renklerin kullanılmasının kültürel anlamda işlevsel olacağı düşünülmektedir. Bir konserin ya da etkinliğin işitsel olmak yanında görsel olarak da hafızalarda kalması sanatsal anlamda istenen etkiyi artıracak bir adımdır. Ayrıca genç nesile kültürü aktarmak, yazılı olmayan yollarla çeşitli değerleri fark ettirmek, kazandırmak ve kullanımını sağlamak, yetişkin neslin görevlerinden biri olarak görülmektedir.

Renklerin kullanımı sadece icra ortamlarında değil öğrencilere yönelik olarak müzik dersliklerinde, çalışma odalarında ve hatta çalgılarda dahi kullanılmalıdır. Zira belirli renklerin bireylerin ruh hali, motivasyonu ve çalışma saatlerindeki psikolojik etkileri çok sayıda araştırma ile ortaya

konulmaktadır. Renklerin psikolojik etkilerinden müzik eğitiminde, icrasında, yaratımında ve paylaşımında da faydalanmak ulusal müzik kültürümüz için yararlı olabilir.

Türkülerde renklerin kullanımının müzikolojik açıdan değerlendirildiği bu çalışma yukarıda sözü edilen farkındalığa kaynak oluşturmak açısından bir katkıdır. Renklerin müzik yaratımında, müzik eserlerinde, müziksel sergileme ve çalışma ortamlarında etkilerinin farklı disiplinler açısından da araştırılıp değerlendirilmesi; müzik eğitime katkı sağlamak, üretkenliği artırmak, devamlılığı sağlamak, geleneği, tarihi ve milli bilinci korumak gibi müziğin çok boyutlu işlevlerinin gerçekleştirilebilmesi açısından önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkülerde renklerin, coğrafi bölgelere ve Türkiye geneline göre kullanım sıklıklarının belirlenip inanç, tarih ve nesnel anlamlarının ortaya konulduğu bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İncelenen türkü sözlerinin % 40'ında renklere yer verilmiştir.

Türk kültüründe özel anlamlara sahip olup öne çıkan renklerin türkülerde de yüksek oranda kullanıldığı görülmektedir.

Türkü sözlerinde renklerin en fazla görüldüğü bölge Ege ve Marmara Bölgeleridir.

Kırmızı/al, türkülerde en fazla kullanılan renktir. Türküler içerisinde kırmızının kullanım alanları Türk kültürü içerisinde inançsal ve tarihsel geçmişe oldukça uygun şekilde görülmektedir. Ayrıca kırmızı/al rengin aşk, dişilik ve cinselliği çağrıştıran anlamlar taşıması türkülerde daha yoğun kullanılmasına sebep olmuştur.

Siyah/kara renk, türkülerde en fazla görülen ikinci renktir. Türk tarihindeki ve Türk inançlarındaki olumsuz anlamlarına uygun olarak türkü sözlerinde de durum anlatan cümleler içerisinde hep olumsuz betimlemelerde kullanılmıştır. Siyah rengin nesnelere yansıması da yine olumsuz anlamlara gelmektedir. Sevgilinin kaş, göz, bıyık, saç gibi betimlemelerinin yer aldığı türkü sözlerinde bu durum söz konusu değildir.

Türkülerde renklerin en az kullanıldığı bölge Karadeniz Bölgesi'dir. Bununla birlikte Karadeniz Bölgesi türkülerinde en fazla kullanılan renk siyahtır.

Beyaz renk Türk destanlarında söz edilen ve İslam inancında da ferahlık, temizlik, arı olmak anlamlarına uygun olarak yer almaktadır. En sık görüldüğü bölge Marmara'dır. Ancak Marmara Bölgesi türkülerinde beyaz renkten ağırlıklı olarak kadınların ellerinde yüzlerinde ve bedenlerinde ten rengi olarak söz edilmektedir.

Sarı renk, Türk yazınlarında genel olarak belirtildiği üzere çok iyi anlamlara gelmeyen haliyle türkülerde yansımıştır. Sarı renkten türkülerde ağırlıklı olarak hastalanmak, iyi durumda olmamak anlamlarına gelen sözlerde bahsedilmiştir. Bu anlamı dışında sarı renk, altın ve altın takıları kasteden sözler içerisinde görülmektedir.

Yeşil ve mavi renk, türkülerde tarih ve inançtan gelen anlamlarından ziyade nesneleri ve giysileri tanımlarken kullanılmıştır. Mor ve pembe renkler Türk kültüründe inançsal ya da tarihsel bağlamda olduğu gibi türkülerde de özel bir anlam içermemekte çiçek ve giysi tanımlamalarında kullanılmaktadır. İncelenen türküler içerisinde, pembe renge Akdeniz ve İç Anadolu Bölgesi türkülerinde rastlanmamıştır.

Türkülerin genelinde en az kullanılan renkler pembe ve mavidir.

Türkülerde yer alan renklerin genel olarak Türk kültüründe inançsal ve tarihsel olgularla paralel anlamlarda kullanıldığı; bu alanlarda güçlü anlamlara sahip olan renklerin türkülerde kullanım sayıları ile doğru orantılı olduğu, nesnelere yansıyan renklerin de genel olarak inanç ve tarih boyutunda öne çıkan renkler olduğu tespit edilmiştir. Ancak mor renk bu durumun dışında olup nesnelerde ve giysilerde sık kullanılan bir renk olmasına rağmen Türklerin inanç sistemleri ve tarihsel manada özel anlamlara sahip değildir.

Araştırmanın tartışma bölümünde, müzik alanında renklerin kullanım amaçları ve kullanım alanları ile ilgili öneriler detaylarıyla sunulmuş olup buna benzer çalışmaların psikoloji, tıp, halk bilimi, resim, sosyoloji, tarih ve müzikoloji uzmanları ile disiplinler arası projelerde daha fazla sayıda yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Bayat, F. (1993). Oğuz Epik En’nesi ve Oğuz Kağan Destanı. *Sabah Neşriyat, Azerbaycan İlimler Akademiyası*.
- Cihan, A. (2005). Geleneksel Toplumsal Yapıda Gençlerin Evlenme İsteklerini Sembol ve İşaretler Kullanarak İfade Etme Eğilimleri, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. Eylül S. 6.
- Coşkun, S. (1995). *Renkler ve Kişiliğiniz*. İzmir: Site Ofset.
- Çekinmez, V. (2010). *Farklı Kültürlerde Renklerin Anlamları*. T.C. Başbakanlık Dış. Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi,

- Dizoğlu, M. (2019). *Anadolu Sahası Türkülerinde Renkler*. Yüksek Lisans Tezi Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
- Ekici, M. (2016). Türk Kültüründe “Al” Renk. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 16/2 Kış s. 103- 107
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Esen, A. Ş. (1986). *Anadolu Türküleri*. Türkiye İş Bankası Yayınları. Ankara: Emel Matbaacılık
- Genç, R. (1974). *Divanü Lûgati't-Türk Müellifi Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türk İllerinin Siyasî, Etnik, Sosyal ve Kültürel Durumu*. Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları. s. 176-213
- Genç, R. (1997). Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı - Kırmızı – Yeşil *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi* Cilt: 9 Sayı: 27, s. 1075 – 1110.
- Kafalı, M. (1996). *Türk Kültüründe Renkler- Nevruz ve Renkler*. Ankara: AKM Yayınları
- Kalafat, Y. (2012). *Türk Halk İnançlarında Renkler* Ankara: Berikan Yayınevi.
- Karadeniz, B. (2010). *Kömürgözlüm Türküler*. İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Karadeniz, B. (2010). *Gülyüzlüm Türküler*. İstanbul: Karamavi Yayınları.
- Mazlum, Ö. (2011). Rengin Kültürel Çağrışımları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 31 Aralık s. 125-138.
- Oğuz, B. (1980). *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri-2*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Okcu, A. (2007). Kur'an'da Renkler. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 28, Erzurum, s.127–163.
- Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihinde Giriş*. C. VI. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi. s. 381-382.
- Ögel, B. (2003). *Türk Mitolojisi C.I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Ögel, B. (2006). *Türk Mitolojisi C.II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Özcan, A. (2018). Türk ve Slav Kültüründe Siyah Renk. *Behiye Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 5 (18), s.269-292
- Öztelli, C. (1983). *Halk Türküleri Evlerinin Önü*. İstanbul: Doğu Matbaası
- Tanses, H. (1998). *Halk Türküleri*. İstanbul: Say Yayınları.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (2000). *Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi C.1*. Ankara: TRT Müzik Dairesi Yay.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (2000). *Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi C.2*. Ankara: TRT Müzik Dairesi Yay.

Uğurlu, N. (2009). *Aşk Türkülerimiz Folklor ve Etnografya*. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Yardımcı, M. (2019). Renk Dünyamız ve Türk Kültüründe Renkler. *Bilimsel Eksen Dergisi*. Sayı:4, s.106-122.

Yıldırım, E. (2012) Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamlar. Yüksek Lisans Tezi *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*.

Yılmaz, A. (2003) *Türk Kültüründe Kadın ve Kadın Ağızlı Türküler*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, which examines the meanings of the colors in the folk songs in Turkish culture and their effects on people; It was aimed to explain and exemplify the local, national or cultural meanings over 555 folk songs that have been found to contain the color element among 1400 folk songs examined throughout Turkey.

The research shows that colors in Turkish culture; It was important in terms of revealing the meanings based on beliefs, history and objects. In addition, it was important in terms of emphasizing the effect and place of folk songs in conveying the traces of culture by determining the extent and how the colors whose meanings are explained are reflected in the folk songs and determining their frequency according to the regions.

This research, in which questions such as; It was a descriptive study based on data analysis and literature review. The data were tabulated on the basis of frequency, exemplified and interpreted. The analyzed folk songs were studied in equal numbers for each region. However, it has been determined that some of the folk songs were carried and sung with different melodies in different regions. However, as we have mentioned that colors have an important place in local culture, the words of folk songs that have been moved have changed according to the color characteristics of the region, which are widely used or have special meanings. For example, the words of a folk song with the words "purple shalwar" in the Aegean Region were changed to "pink shalwar" in the Southeastern Anatolia region where it was moved. This situation was evaluated according to the region where the folk song was taken.

The meanings attributed to the color perception based on culture have been significantly reflected in elements such as emotion, thinking, lifestyle, rituals, language, and religion. The research shows that colors in Turkish culture; It is important in terms of revealing the meanings based on beliefs, history and objects. In addition, it is important in terms of emphasizing the effect and place of folk songs in conveying the traces of culture by determining the extent and how the colors whose meanings are explained are reflected in the folk songs and determining their frequency according to the regions.

Conclusion And Recommendations

The following results were reached in this research, in which the frequency of use of colors in folk songs according to geographical regions and Turkey in general was determined and their belief, history and objective meanings were revealed. Colors were included in 40% of the analyzed folk songs lyrics.

It was seen that the prominent colors, which have special meanings in Turkish culture, are also used at a high rate in folk songs.

Aegean and Marmara Regions are the regions where the colors are seen the most in folk songs.

Red the most used color in folk songs. The usage areas of red in folk songs are seen in Turkish culture in accordance with the religious and historical background. In addition, the meaning of red/red color that evokes love, femininity and sexuality has caused it to be used more intensely in folk songs.

Black was the second most common color in folk songs. It consistently featured in negative descriptions within song lyrics, in line with its negative connotations in Turkish history and beliefs. Black's association with negative meanings also extends to objects. However, this is not the case when it is used to describe the lover's eyebrows, eyes, mustache, and hair in folk song lyrics.

White, symbolizing refreshment, cleanliness, and being pure, is mentioned in Turkish epics and Islamic beliefs. The Marmara Region exhibited the highest prevalence of white references. However, in Marmara folk songs, white is predominantly mentioned as the color of women's hands, faces, and bodies.

Yellow is reflected in folk songs, as indicated in Turkish literature, albeit with negative connotations. It is primarily mentioned in words denoting sickness or a poor state of being. In addition to this meaning, yellow appears in words referring to gold and gold jewelry.

Green and blue colors are employed in folk songs to describe objects and clothing rather than their historical and religious meanings. Purple and pink colors do not hold specific meanings in Turkish culture, religion, or history. They are mainly used to describe flowers and clothing. Among the analyzed folk songs, pink color was not found in the Mediterranean and Central Anatolian folk songs.

The least frequently used colors in folk songs are pink and blue.

The utilization of colors in folk songs generally aligns with religious and historical facts in Turkish culture. Colors that hold strong meanings within these domains tend to be more prominently featured in folk songs. Colors associated with objects primarily stem from the realms of belief and history. However, purple stands out as an exception. Although it is frequently used to describe objects and clothing, it lacks special meanings within the belief systems and historical context of Turks.